

Longa Anna
Agrárjogi Tanszék
konzulens: Réti Mária

A hatályos nemzetközi szövetkezeti elvek a vonatkozó magyar szabályozásban

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Agrárjogi Tanszékének doktorandusz hallgatójaként az elmúlt fél évek során többször volt alkalmam a tanszék oktatási tevékenységében részt venni egy-egy szövetkezeti jogi szemináriumi óra vagy kiselőadás megtartásával. Ennek során több alkalommal szembesültem a hallgatók részéről olyan kérdésekkel, hogy valójában miben különbözik a szövetkezet a többi társasági formától, melyek azok a lényeges ismérvek, amelyek folytán a szövetkezet alkalmasabb bizonyos feladatok betöltésére, mint más gazdasági társaság (korlátolt felelősségű társaság, részvénytársaság) vagy más társulási forma (egyesület, polgári jogi társaság). Mivel tud többet adni vagy más jellegű szolgáltatást nyújtani tagjai számára egy agrár-marketing szövetkezet, vagy egy lakásszövetkezet, mint egy mezőgazdasági tevékenységet főtevékenységként folytató korlátolt felelősségű társaság vagy társasház?

A szövetkezeti specifikumok ismertetésénél azt tapasztaltam, hogy a konkrét gyakorlati példák ismertetése mellett újra és újra visszajutunk azokhoz az alapelvekhez, amelyek elméleti szakemberek munkássága és nemzetközi szervezetek⁶³ az egyes államok jogalkotását folyamatosan összegző, vizsgáló munkája eredményeként kristályosodtak ki elvi tételekké. Ezek az alapelvek a mai napig alapját képezik a nemzetközi és a magyar szövetkezeti szabályozásnak.

⁶³Így például az Egyesült Nemzetek Szervezete, a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége (továbbiakban: SZNSZ, angol elnevezése: International Co-operative Alliance) Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (továbbiakban: ILO, angol elnevezése: International Labour Organization)

I. Fogalmak tisztázása

Hatályos nemzetközi elvek

Dolgozatomban a *hatályos nemzetközi szövetkezeti elvek* összefoglaló megjelölés a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége⁶⁴ (továbbiakban: SZNSZ) 1995. szeptember 22-i Manchesteri kongresszusa⁶⁵ által elfogadott alapelveket jelenti. Az SZNSZ⁶⁶ folyamatosan, a mindenkori gazdasági és társadalmi igények és a nemzetközi szövetkezeti gyakorlat figyelembevételével definiálja az alapelveket, hiszen a szövetkezeti elveknek időtől és tértől független és változatlan felsorolása nem létezik⁶⁷. Először az 1934. szeptember 4-7. között megtartott londoni kongresszuson kerületek meghatározásra az alapvető elvek⁶⁸. A taxáció tíz elvet tartalmazott, amelyből hét „felvett elvként”⁶⁹ minősült, három további elv pedig fel nem vett elvként⁷⁰ került megjelölésre. Ezeket az elveket a szakirodalom rochdale-i elvekként tartja számon⁷¹. Az 1937-es párizsi kongresszuson a „felvett elvek” csoportosításra kerültek; az első négy elv kötelező elv lett, míg a fennmaradó három fakultatív elvként került rögzítésre⁷². Annak ellenére, hogy alapelvek taxációja nem történt, fontosnak tartom megemlíteni az 1966-os bécsi kongresszust, ahol az eddig gyakorlati szempontú elvmeghatározás helyett az elvek

⁶⁴ International Co-operative Alliance 1895-ben alakult angol és francia kezdeményezésre. Székhelye London. Budapesten 1904-ben és 2004-ben tartott kongresszust. <http://www.ica.coop>

⁶⁵ A kongresszus ezek mellett meghatározott egy szövetkezeti definíciót illetőleg megállapította a szövetkezeti alapértékek taxációját. Részletesebben: Dr. Réti Mária: Szövetkezeti jog Tanszéklet, Rejtjel Kiadó Budapest, 2002 21.o.

⁶⁶ Az SZNSZ kodifikációs tevékenysége mellett még számos más kísérlet történt a szövetkezetek működését meghatározó alapvető elvek megfogalmazására. Ezekről részletesebben: Ihrig Károly: A szövetkezetek a közgazdaságban: A szövetkezeti alapelvek 429- 464.o.; Nagy Ferencz: A szövetkezetek alapelve című akadémiai székfoglaló értekezésének III. részében az önszegély és a kölcsönösség elvét mint szövetkezeti jelszavakat elemzi.

⁶⁷ Dr. Réti Mária: i.m. 18.o.

⁶⁸ Az előterjesztést több évig tartó, alapos munka előzte meg. Az 1930-ban Bécsben megtartott kongresszuson a Nemzetközi Szövetség központi választmánya létrehozott egy bizottságot (továbbiakban: Bizottság), amelynek egyrésztől értékelnie kellett, hogy az angolok által kimunkált elvek miként érvényesülnek az egyes európai országok szövetkezeti szabályozásában, másrésztől meg kellett fogalmazni az érvényes és hatályos rendező elveket. A Bizottság tagjai között hazánkat dr. Balogh Elemér képviselte. A munka során a kérdőíves vizsgálati módszert alkalmazták, ami azt jelentette, hogy a különböző országok szövetkezeti intézményeihez kérdőíveket juttattak el, majd a beérkezett válaszokat több ülésen tárgyalták, amelyek munkájukról jelentéseket készítettek.

⁶⁹ Nyitott tagság, Demokratikus igazgatás, Visszatérítés a vásárlás arányában, Korlátozott tőkeamat, Politikai és vallási semlegesség, Kézpénzre eladás, Szövetkezeti továbbképzés előmozdítása

⁷⁰ Nem tagoknak árusítás tilalma, Önkéntes szövetkezés elve, Piaci áron történő árusítás

⁷¹ 1844. december 21-én 28 „érdemes takács” 28 font tőkével megalapította az első szövetkezetnek tekinthető társulást, a rochdale-i „Society of Equitable Pioneers”-t. A Rochdale-i szövetkezet még az 1834. évi Friendly Societies törvény alapján létesült, ami az egyesületeket szabályozta. A társulás alapszabálya, elvi határozatai, az összejövetelek jegyzőkönyvei több európai ország szövetkezeti szabályozásához szolgáltattak alapot.

⁷² Ez a csoportosítás azért lényeges, mert a kötelező elvek érvényesülése alapján dönthető el, hogy valamely társulás valódi szövetkezetnek minősül-e vagy sem. Dr. Réti Mária: i.m. 20.o.

absztraktabb, elméletibb jelleggel kerültek rögzítésre, illetve a stockholmi kongresszust, ahol elvek helyett alapértékek kerültek megfogalmazásra.

Szövetkezetekre vonatkozó magyar szabályozás

Szövetkezetekre vonatkozó magyar szabályozás területéről elsősorban a hatályos magyar szövetkezeti törvényre azaz a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvényre (továbbiakban Sztv.) koncentrálok. Emellett csak utalásszerűen foglalkozom a rendszerváltás utáni két magyar szövetkezeti törvénnyel⁷³, amelyek több mint egy évtizeden keresztül jogi kereteket jelentettek a Magyarországon működő szövetkezetek számára. Egyes alapelvek vizsgálatánál szükséges néhány olyan jogszabály elemzése, amelyek egyes szövetkezet típusokra tartalmaznak rendelkezéseket⁷⁴. Hazánk Európai Unióhoz való csatlakozásával a magyar joganyag részévé vált a Tanács 2003. július 22-én elfogadott 1435/2003/EK rendelete az európai szövetkezet (SCE) statútumáról és 2006. augusztus 18-án hatályba lépett a 2006. évi LXIX. törvény az európai szövetkezetéről mely a rendelet magyarországi végrehajtását hivatott segíteni.

II. A szövetkezetekre vonatkozó magyar szabályozás vizsgálata a manchesteri elvek alapján

Dolgozatomban a hatályos joganyagot az egyes manchesteri elvek szerint csoportosítva fogom vizsgálni. Az egyes alapelvek megnevezése után a manchesteri kongresszus megfogalmazása⁷⁵ dőlt betűvel szerepel, majd ezt követően kitérek az adott elv „alapelvi előzményeire” azaz arra, hogy az adott elv a manchesteri kongresszus meghatározása előtt milyen formában jelent meg a szövetkezetekre vonatkozó szakirodalomban és az SZNSZ kodifikációs munkájában.

⁷³ Az 1992. évi I. törvény a szövetkezetéről (ISztv.) és a 2000. évi CXLI. törvény az új szövetkezetekről (Usztv.).

⁷⁴ 1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról (a szövetkezeti hitelintézetekre vonatkozó rendelkezések), 2003. évi LX. törvény a biztosítókról és a biztosítási tevékenységről (a biztosító szövetkezetekre vonatkozó rendelkezések), 2004. évi CXV. törvény a lakásszövetkezetekről, 123/2006. (V.19.) kormányrendelet a közoktatási intézmény tag részvételével működő iskolaszövetkezetekről, 124/2006. (V.19.) kormányrendelet a szövetkezet által létrehozott közösségi alapból nyújtott támogatásokra vonatkozó részletes szabályokról, 141/2006. (VI.29.) kormányrendelet a szociális szövetkezetekről

⁷⁵ Forrás: http://misc.meh.hu/binary/5561_sznszallasfoglalas_veidentitasrol.doc

Önkéntesség és nyitott tagság elve

A szövetkezetek önkéntes szervezetek, melyek nyitva állnak – nemi, társadalmi, faji, politikai, vagy vallási megkülönböztetés nélkül – mindenki számára, akinek hasznára lehetnek szolgáltatásai és aki elfogadja a tagsággal járó felelősséget.

A manchester-i kongresszus taxációjában elsőként rögzített elv, az önkéntesség és nyitott tagság tétele két, már a 1934-es londoni kongresszus taxációjában meghatározott elvből tevődik össze; a felvett elvek között szereplő *nyitott tagság* elvéből és a fel nem vett elvek között helyet kapott *önkéntesség* vagy *önkéntes szövetkezés* elvéből.

A *nyitott tagság elve* már az első szövetkezet alapszabályában megjelent. A rochdale-i alapszabály 13. pontja szerint új tag felvételéhez csupán két tag ajánlása és a vezetőség többségének beleegyezése kellett. A német és az osztrák szövetkezeti törvények a szövetkezet fogalmi alkotóelemévé teszik a le nem zárt taglétszámot. A Kereskedelmi Törvény 223.§-a, Nagy Ferenc 1904. évi törvényjavaslata és Kuncz Ödön 1926. és 1934. évi⁷⁶ tervezetei szerint a szövetkezet „meg nem határozott számú tagokból álló” társaság⁷⁷. A gazdasági ésszerűség követelményére figyelemmel azonban az elvnek lehetnek korlátai. Ilyen korlát lehet a bizonyos szakképzettség meglétének előírása vagy a helybenlakás követelménye.

Az elv *expressis verbis* kimondva megjelent már az 1992. évi I. törvény 42. § (1) bekezdésében is. A 2000. évi jogszabály – a ma hatályos rendelkezésekhez hasonlóan – 3.§-ában a szövetkezet definíciójában rögzítette az elvet, majd a tag és a szövetkezet közötti jogviszony szabályozásánál lehetővé tette az elv korlátozásának lehetőségét a szövetkezet részéről⁷⁸.

⁷⁶ Kuncz Ödön: Törvénytervezet a szövetkezetekről, Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége Könyvtára 2. szám, Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége Budapest, 1934

⁷⁷ Kuncz Ödön: A rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása 11.o. Kuncz Ödönnek ebben a tanulmányában olvashatunk először magyarul az első szövetkezet működéséről, alapelveiről és az 1937-es párizsi SZNSZ kongresszus eredményeiről. A tanulmány megtalálható az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi kara Agrárjogi Tanszékén.

⁷⁸ A törvény két egymást követő szabálya ellentmondásba is került egymással, mivel 46.§ (2) bekezdése szerint: „Az alapszabály meghatározhatja a szövetkezet alapítása céljából következő azon ismérveket, amelyeket a tagfelvételi kérelmek elbírálása során irányadóak.” Ezzel szemben a 47.§ (3) bekezdése így rendelkezett: „A tagfelvételi kérelmet csak abban az esetben lehet elutasítani, ha a tag nem felel meg az e törvényben meghatározott feltételeknek.” Mindezekből az következne a jogszabály betű szerinti értelmezésével, hogy a szövetkezetbe lépni kívánó tagnak elég a törvény vele szemben támasztott feltételeinek eleget tennie, az alapszabályban foglalt feltételeknek való megfelelés nem feltétele a tagsági jogviszony létrejöttének.

A hatályos magyar szabályozásban az elv mint a szövetkezet fogalmi ismérve jelenik meg, hiszen a törvényalkotó a 2006. évi X. törvény 7.§-ban⁷⁹ a szövetkezetet a nyitott tagság elvei szerint működő szervezetként határozza meg. Az elv érvényesülésének korlátozását teszi lehetővé a jogalkotó törvény IV. fejezetében, a szövetkezeti tagsági jogviszony szabályozásánál. A 42.§ (2) bekezdése szerint az alapszabály meghatározhatja a szövetkezet céljából következő azon ismérveket, amelyek a tagfelvételi kérelmek elbírálása során irányadók, a 43.§ (1) bekezdésének b, pontja lehetővé teszi a tagfelvétel törvényben szabályozott feltételeinek megléte mellett annak vizsgálatát is, hogy a kérelmező képes-e részt venni a szövetkezet tevékenységében. Ezzel a jogalkotó lehetővé teszi a szövetkezet számára, hogy leendő tagjai kiválasztásakor többletfeltételeket szabjon és azok meglétét a tagfelvételi eljárás során ellenőrizze.

A 2006. évi X. törvényen kívül számos más jogszabályban találunk olyan szövetkezetekre vonatkozó rendelkezéseket, amelyek a tagsági jogviszony létesítését meghatározott feltételekhez kötik. Ezek a feltételek általában az adott szövetkezettípus sajátosságaiból adódnak. Például szolgálhat erre az iskolaszövetkezetről szóló kormányrendeletnek a társulat tagságának összetételére vonatkozó szabálya⁸⁰, a szabályozásban több helyen is előforduló jogi személy tagok arányára vonatkozó korlátozások⁸¹ vagy akár a biztosítókról és biztosítási tevékenységről szóló törvény azon szabálya, mely részjegy névértékét tízezer forintban határozza meg⁸². Összeségében tehát megállapítható, hogy a *nyitott tagság elve* megjelenik a magyar szabályozásban, de nem érvényesül abszolút módon, mivel a tagsági jogviszony létesítéséhez a jogszabályok és a szövetkezet tagjai is megállapíthatnak feltételeket ám ezek nem lehetnek diszkriminatívak és nem sérthetik az egyenlő bánásmód követelményét⁸³.

A nyitott tagság elvéhez kapcsolódik a szövetkezet, mint társas vállalkozás egyik alapvető jellegzetessége, a szövetkezet tőkéjének automatikusan változó volta. Ez azt jelenti, hogy míg egy gazdasági társaság esetében a társaság tőkéjének összetétele a tagok személyének

⁷⁹ A szövetkezet az alapszabályban meghatározott összegű részjegytőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, jogi személyiséggel rendelkező szervezet, amelynek célja a tagjai gazdasági, valamint más társadalmi (kulturális, oktatási, szociális, egészségügyi) szükségletei kielégítésnek elősegítése.

⁸⁰ A 123/2006. (V.19.) Korm. rendelet a közoktatási intézmény tag részvételével működő iskolaszövetkezetekről 3. § (1) bekezdése szerint az iskolaszövetkezet alapítója és tagja az lehet, aki az adott közoktatási intézménnyel tanulói vagy kollégiumi tagsági jogviszonyban áll, illetve az adott közoktatási intézménnyel munkaviszonyt, közalkalmazotti jogviszonyt (a továbbiakban együtt: foglalkoztatási jogviszony) létesített, továbbá az, akinek a gyermeke - beleértve az örökbe fogadott és a nevelt gyermeket - az adott közoktatási intézménnyel tanulói, kollégiumi tagsági jogviszonyban áll.

⁸¹ Szövetkezeti hitelintézet esetében: 1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról 216.§ (2) bekezdés; Szociális szövetkezetek esetében: Sztv. 10.§ (4) bekezdés; Iskolaszövetkezetek esetében: Sztv. 10.§ (1) bekezdés 2. mondat

⁸² 2003. évi LX. törvény 14.§ (1) bekezdés

⁸³ Sztv. 42.§ (3) bekezdés

megváltozásával, a társasági vagyoni részesedés, vagyoni hányad átruházásával nem feltétlenül változik meg, szövetkezet esetében a tagváltozás mindig szükségszerűen együtt jár a szövetkezet tőkéjének megváltozásával, mivel a belépő tag a szövetkezet részére vagyoni hozzájárulást köteles teljesíteni, a kilépő taggal pedig a szövetkezetnek el kell számolnia. A szövetkezet tőkéjének változó voltára vonatkozó alaptételt, bár nemzetközi szinten nem került alapelveként rögzítésre, a szövetkezet fogalmi meghatározásának elemeként tartalmazza a törvény 7.§-a. A tagsági jogviszony megszűnése esetén történő elszámolásra vonatkozó szabály a törvény 51.§ (3) bekezdésében található.

Bár az *önkéntes szövetkezés elve* nem szerepelt *expressis verbis* a rochdale-i alapszabályban a londoni kongresszus a fel nem vett elvek között sorolta fel azt, hiszen valószínűleg a rochdale-i alapszabály azért nem tesz róla említést mert az akkori tagoknak természetes volt, hogy a szövetkezők politikailag a teljes körű szabadság légkörét élvezhették. A rochdale-i elveket megállapító londoni kongresszus időszakában azonban már egyre több olyan diktatórikus államalakulat jelent meg, amelyek polgáraik szabadságát azáltal is korlátozni kívánták, hogy bizonyos gazdasági formációkba való szerveződést jogi és adminisztratív eszközökkel korlátoztak, bizonyos formációkba való tagságot viszont kötelezővé tettek. Magyarországon a második világháborút követő időszakban a már meglévő szövetkezetek felett az állami ellenőrzés egyre erőteljesebbé vált, és a termelés egyes szektoraiban szövetkezeten kívüli lét lehetetlenné tételével próbálták rávenni a kívülmaradókat a szövetkezetben való részvételre. A rendszerváltás után ezért is volt szükséges az Alkotmány 12.§-ban rögzíteni a szövetkezetek önkéntes társuláson alapuló voltát és ebből az alkotmányos rendelkezésből indul ki a jogalkotó a 2006. évi X. törvény preambulumának szövegezésénél is⁸⁴.

Demokratikus tagi ellenőrzés

A szövetkezetek a tagok által ellenőrzött demokratikus szervezetek, a tagok tevékenyen résztvesznek a vezetés és a döntéshozás folyamatában. Férfiak és nők választott képviselőként, a tagságnak felelősek. Az elsődleges szövetkezetekben a tagok egyenlő szavazati jogokat élveznek (egy tag-egy szavazat) és a más szinten működő szövetkezetek is demokratikusan szerveződnek.

⁸⁴ Az Országgyűlés kiindulva az Alkotmány 12.§-ából, amely szerint az állam támogatja az *önkéntes társuláson* alapuló szövetkezeteket

A *demokratikus tagi ellenőrzés* két módon érvényesül a szövetkezet működésében. Egyrészt a szövetkezet tevékenységét a tagok által választott szervek (igazgatóság, ügyvezető elnök, felügyelőbizottság) irányítják és ellenőrzik. A tagi ellenőrző-irányító tevékenység ezen formája megjelent már az eredeti rochdale-i alapszabály 2. és 5. pontjában, amely rögzítette a vezetőség közgyűlés általi választását és a közgyűlés éves összehívását. Ezek a szabályok azonban nem jelentették a szövetkezet különlegességét. Kuncz Ödön szerint „ugyanazek a demokratikus jellemző vonások (legfőbb szerv a közgyűlés, amely választja a vezetőket; a többségi elv; a tagok egyenlősége stb.) megtalálhatók minden egyesületnél és a részvénytársaságnál is.”⁸⁵

Az alapelv ebben a vonatkozásban teljes mértékben érvényre jut a hatályos magyar szabályozásban a szövetkezet önkormányzati szerveire vonatkozó rendelkezéseknél, hiszen a vezető tisztségviselők, a felügyelőbizottság és a könyvvizsgáló megválasztása, visszahívása, tiszteletdíjuk illetve díjazásuk megállapítása a szövetkezet közgyűlésnek hatáskörébe tartozik⁸⁶, amely a tagok összességéből áll⁸⁷. A demokratikus tagi ellenőrzés garanciáit biztosítja a tagok közgyűlési jegyzőkönyvbe való betekintési joga⁸⁸, az igazgatóság⁸⁹ és a felügyelő bizottság⁹⁰ közgyűlésnek való beszámolási kötelezettsége.

A demokratikus tagi ellenőrzés érvényesülésének másik módja a szavazati jog sajátos kapcsolódása a szövetkezeti tagsági jogviszonyhoz. A tőkeegyesítő társaságok esetében a szavazati jog mértéke az adott tag társasági részesedéséhez kapcsolódik. Szövetkezet esetében a tagok a teljesített vagyoni hozzájárulás mértékétől függetlenül egy szavazattal rendelkeznek. Az eredeti rochdale-i alapszabály még nem tartalmazta *expressis verbis* kimondva az „egy tag egy szavazat” tételt, ennek kifejezett említése csak az 1845. évi alapszabály módosítással került bele a szövetkezet létesítő okiratába. Mégis, a szövetkezeti teoretikusok⁹¹ ezt tartották az alapelv lényegének, hiszen ez juttatja kifejezésre a legmarkánsabban a szövetkezetet a többi gazdasági társaságtól elkülönítő azon ismérvtől, amely szerint a szövetkezet esetében a szavazati jog független a vagyoni hozzájárulás mértékétől.

A jelenleg hatályos magyar szabályozás olyan főszabályként tartalmazza az egy tag-egy szavazat elvét,⁹² amely alól nem enged

⁸⁵ Kuncz Ödön: i.m. 15.o.

⁸⁶ Sztv. 20.§ (2) bekezdés b,-c,

⁸⁷ Sztv. 20.§ (1) bekezdés

⁸⁸ Sztv. 26.§ (4) bekezdés

⁸⁹ Sztv. 36.§ (4) bekezdés

⁹⁰ Sztv. 39.§ (4) bekezdés

⁹¹ Henry May, Holyoake Kuncz Ödön: i.m. 15-16.o.

⁹² Sztv. 23.§ (1) bekezdés utolsó mondata

kivételt, még a befektető tagok⁹³ esetében sem. A tagoknak biztosított azonos irányítási-ellenőrzési jogosultság megerősítést nyer a tagsági jogviszony tartalmát szabályozó rendelkezések között is.⁹⁴

A demokratikus tagi ellenőrzés alapelve a londoni kongresszus taxációjában *demokratikus igazgatás* elveként szerepelt. A szakirodalomban egyes álláspontok szerint⁹⁵ az alapelv elnevezésének megváltoztatására magyarázatául szolgálhat a másodlagos szövetkezetek⁹⁶ megjelenése és elterjedése. A másodlagos szövetkezetek tagszövetkezeteinek különböző taglétszáma miatt méltánytalan lenne a nagyobb taglétszámmal belépő szövetkezetekkel szemben, ha ugyanúgy egy szavazat illetné meg őket, mint a kis taglétszámmal belépő szövetkezeteket. Lényegében tehát nem változott az alapelv, hiszen a tagok döntési jogkörét nem korlátozta, sőt a nagyobb taglétszámmal belépő szövetkezetek tagjai számára az alapelv megelőző értelmezése lett volna korlátozó.⁹⁷

A hatályos magyar szövetkezeti törvény lehetővé teszi másodlagos szövetkezet alapítást és működést,⁹⁸ de ezen szövetkezetek esetében sem vezeti be a szakirodalomban „többes szavazati jog” -ként említett⁹⁹ jogintézményét, amely lehetővé teszi, hogy az egyes tagok számára az eltérő mértékű szavazati jog meghatározását. Ha a többes szavazati jog intézménye nem is jelenik meg a szövetkezetek működéséről általánosan rendelkező 2006. évi X. törvényben, de már megtalálható a magyar szabályozásban. Az egyik ilyen kivételt a lakásszövetkezetekről szóló 2004. évi CXV. törvény tartalmazza 18.§-ának (4) bekezdésében. A rendelkezés igen szűkkörű; a lakásszövetkezet egy speciális típusa, az üdülőszövetkezet nem természetes személy tagjainak többes szavazati jogára vonatkozik, egy meghatározott kérdéskörben¹⁰⁰ (gazdálkodást érintő kérdések). Az üdülőszövetkezet speciális jellegére és a többes szavazati joggal érintettek szűk körére tekintettel ezt a rendelkezést nem nevezhetjük az általános elv áttörésének. A másik jogszabály, amelyben megjelenik a többes szavazati jog intézménye a Tanács 1435/2003/EK rendelete az európai szövetkezetekről, ami hazánk uniós csatlakozásával a magyar jogrendszer részét képezi.

⁹³ A 2006. évi X. törvénnyel bevezetésre került tagi státus, ami abban különbözik a rendes tagi státustól, hogy a befektető tag tőkét visz be a szövetkezetbe és ezért személyes közreműködésre nem kötelezhető. A szövetkezet eredményéből a befektető tag részjegye összege arányában részesedik. 60.§ (6) bekezdés

⁹⁴ Sztv. 46.§ (2) bekezdés

⁹⁵ Kispál-Vitai Zsuzsanna: Szövetkezet vagy részvénytársaság? *Gazdálkodás* 1999/3 60.o.

⁹⁶ Másodlagos szövetkezet: kizárólag szövetkezet részvételével alapítható és működtethető szövetkezet.

⁹⁷ Kispál-Vitai Zsuzsanna: i.m. 60.o.

⁹⁸ Sztv. 10.§ (3) bekezdés

⁹⁹ Dr. Réti Mária: i.m. 20.o.

¹⁰⁰ Az időleges üdülőhasználat jogával rendelkező minden természetes személy tagot – a használat joga mértékétől függetlenül – a közgyűlésen egy-egy szavazat illet meg. A nem természetes személy tag minden olyan üdülőegység után, amelynek egész évi használatára jogot szerzett, a gazdálkodást érintő kérdésekben egy-egy szavazattal rendelkezik.

Tagok gazdasági részvétele

A tagok igazságosan járulnak hozzá a szövetkezetük vagyonához és azt demokratikusan ellenőrzik. Rendszerint a szövetkezet tőkéjének legalább egy része a szövetkezet közös tulajdonát képezi. A tagság feltételeként előírt nagyságú jegyzett tőke után – ha erre egyáltalán sor kerül – a tagok általában korlátozott mértékű ellenszolgáltatásban részesülnek. A többletet az alábbi célok bármelyikére fordítják:

- *szövetkezetük fejlesztésére, lehetőség szerint tartalék-alapok képzésével, aminek legalább egy része oszthatatlan;*
- *a tagok részesedésére, a szövetkezettel bonyolított közreműködésük arányában;*
- *és más, a tagság által jóváhagyott tevékenységekre.*

Az alapelv manchesteri kongresszus általi megfogalmazása igen fontos a szövetkezeti fejlődés szempontjából, hiszen az új alaptétel megjelenése mellett két igen lényeges, a szövetkezetet a tőkeegyesítő gazdasági formációktól megkülönböztető alapelv került ki a taxációból. Ezek a *visszatérítés a vásárlás arányában* és a *korlátozott tőkekamat* eleve. A két elv egymás reflexiójaként szövetkezet gazdasági lényegét jeleníti meg. A szövetkezet gazdasági lényege tagjai szempontjából, hogy a tagok a társulattól kétféle jogcímen jogosultak vagyoni előny realizálására¹⁰¹. A két jogcím közül az egyik az, amikor a tag személyes közreműködésének arányában részesül vagyoni előnyben a visszatérítés a vásárlás arányában elv¹⁰² alapján azaz olyan arányban/mértékben kap a tag a nyereségből, amilyen arányban személyesen közreműködött. A visszatérítés mértéke ezen a módon korlátlan. Az elvet a rochdale-i alapszabály 22. pontjában formulázta meg Ch. Howarth. Az elv jelentőségét hangsúlyozzák az elméleti szakemberek (Henry May, Lavergne, Müller-Erzbach, Fassbender), Ihrig Károly egyenesen a „szövetkezetnek a részvénytársasággal és más nyereségszerzésre alakult vállalatokkal szemben legjellemzőbb tulajdonságaként” definiálja és érvényre juttatja a magyar szövetkezeti jogalkotás – a későbbiekben elemzésre kerülő korlátozott tőkekamat elvével együtt - is kezdetektől fogva¹⁰³.

A jelenleg hatályos magyar szabályozásban a személyes közreműködés továbbra is megmaradt tagi kötelezettségként, a 47.§ a, pontjában a tag

¹⁰¹ Ezt a kettős vagyoni előny realizálási módot az első szövetkezetről Rochdale plan-nak nevezi a szakirodalom.

¹⁰² Az elv elnevezése onnan származik, hogy a rochdale-i szövetkezet fogyasztási szövetkezet volt, ahol a tagok személyes közreműködése a vásárlás volt.

¹⁰³ A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló 1898. évi XXIII. törvény 9.§-a kifejezetten rögzíti a korlátozott osztalék elvét. Nagy Ferenc és Kuncz Ödön szövetkezetekről szóló tervezetei ugyancsak tartalmazzák ezt az elvet. A visszatérítés elve megjelent a szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvény 61.§ (2) bekezdésében és az új szövetkezetekről szóló 2000. évi CXLI. törvény 58.§ (2) bekezdésében is.

alapvető kötelezettségei között említi¹⁰⁴, a törvény szövetkezeti tagsági jogviszonyra vonatkozó fejezetében a jogalkotó külön címben¹⁰⁵ helyezi el a személyes közreműködésre vonatkozó rendelkezéseket. A jogszabály példálózó jelleggel sorolja fel a személyes közreműködés lehetséges formáit¹⁰⁶, de mivel ezek rendkívül sokfélék lehetnek a személyes közreműködés módozatainak meghatározást a jogalkotó az alapszabályra bízta¹⁰⁷. A törvény 48.§ (2) bekezdése szerint az igazgatóság kötelezettsége külön tagsági megállapodásokban konkretizálni az egyes tagok kötelezettségeit.

A befektető tagi státus bevezetésével a jogalkotó megteremti annak lehetőségét, hogy a befektető tag személyes közreműködés vállalása nélkül¹⁰⁸ vagyoni hozzájárulás teljesítésével vegyen részt a szövetkezet gazdasági tevékenységében és befektetői részjegye arányában részesüljön a szövetkezet tevékenységéből származó adózás utáni eredményből.

A korlátozott tőkekamat elve¹⁰⁹ a visszatérítés a vásárlás arányában elv reflexeként is értelmezett alaptétel a rochdale-i társulás alapszabályának 22. pontja azon rendelkezéséből kristályosodott önálló elvvé, mely az évi kamatot az üzletrész 3-5%-ában állapította meg.¹¹⁰ Ezt értelmezték úgy az elméleti szakemberek¹¹¹, hogy a szövetkezetnél a tőke másodrendű és csak mérsékelt kamatot érdemel. Ez a második jogcím, amelyen keresztül a tag vagyoni előnyhöz juthat a szövetkezetből. Az elv *expressis verbis* megjelenik a magyar törvényi szabályozásban a vagyoni hozzájárulásra vonatkozó szabályoknál¹¹² és a szövetkezet adózott eredményének felosztásra vonatkozó szabályok között.¹¹³

¹⁰⁴ A tag alapvető kötelezettsége, hogyvállalásának megfelelően részt vegyen a szövetkezetnek és szerveinek a tevékenységében.

¹⁰⁵ Személyes közreműködés és munkavégzés a szövetkezetben

¹⁰⁶ termelés, termékek feldolgozása, értékesítésre előkészítés, értékesítés, fogyasztás vagy egyéb tevékenység.

¹⁰⁷ Sztv. 56.§ (1) bekezdés

¹⁰⁸ Sztv. 60.§ (7) bekezdés b,

¹⁰⁹ Kuncz Ödön tanulmányában kritikai elemzés alá vonja az elv megnevezését, melynek során megállapítja, hogy azt helyesebb lenne korlátozott osztalék elveként megfogalmazni, mivel a szövetkezet a részvénytársasághoz hasonlóan tagjainak nem biztosíthat kamatot, csak osztalékot. A szövetkezet gazdasági lényegéhez hozzátartozik ugyanis, hogy a tag által a társaság rendelkezésére bocsátott vagyoni szolgáltatás után a szövetkezet korlátozott mértékben vagyoni előnyt biztosít. Kuncz Ödön: i.m. 18.o.

¹¹⁰ Kuncz Ödön: i.m. 17.o.

¹¹¹ Henry May Kuncz Ödön: i.m. 17-18.o.

¹¹² Sztv.51.§ (4) bekezdés

¹¹³ Sztv. 59.§ (2) bekezdés d, pont

Az autonómia és függetlenség elve

A szövetkezetek a tagok által ellenőrzött autonóm, önfenntartó szervezetek. Amennyiben megállapodást kötnek más szervezetekkel, beleértve a Kormány hatáskörébe tartozókat is, vagy külső tőkeforrásokat használnak fel: mindezt csak olyan feltételek mellett tehetik, hogy egyidejűleg biztosítják a demokratikus tagi ellenőrzését és a szövetkezeti autonómia fenntartását.

Az alapelv általánosabb megfogalmazása a londoni kongresszus által megfogalmazott *politikai és vallási semlegesség* alaptételének. Az elv eredetileg nem szerepelt a rochdale-i társulás alapszabályában¹¹⁴, azonban hamar megjelent a szövetkezettel foglalkozó elméleti szakemberek írásaiban¹¹⁵.

Az alapelv jelen formájában egyrésről kifejezi a szövetkezet, mint társulás autonómiáját, önkéntes alapon szerveződő és önkormányzati elv alapján működő mivoltát. A hatályos szabályozásban a szövetkezet autonómiáját a törvényalkotó a jogforrási hierarchia legmagasabb szintjén, az Alkotmányban kívánta biztosítani annak kimondásával, hogy „az állam ... elismeri a szövetkezetek önállóságát.” Ezekre az alkotmányos alapokra hivatkozik a 2006. évi X. törvény preambuluma is.

Az alapelv második eleme a *függetlenség*, ami egyrésről a szövetkezet államtól, állami szervektől való függetlenségét jelenti. Az állam és hatóságai az igen szűk körű és más gazdálkodó szervezetek esetében is fennálló törvényességi felügyeleti jogkörükön túl más módon nem avatkozhat be közvetlenül a szövetkezet működésébe¹¹⁶. Ugyanakkor több nemzetközi dokumentum¹¹⁷ fogalmaz meg olyan ajánlásokat az államok kormányainak, államfőinek címezve, amelyekben arra kérik az állami

¹¹⁴ Ennek oka az lehetett, hogy az elv akkor és ott a szövetkezet vezetői és tagjai számára magától értetődő volt.

¹¹⁵ Legrészletesebb kifejtését Fassbendernél találjuk, aki a német szövetkezeti szabályozás egyik nagy teoretikusáról, F. W. Raiffeisenről szóló életrajzában már 1902-ben megkísérli összefoglalni a szövetkezetekre vonatkozó fő elveket. Felsorolásában két elv is szerepel a politikai és vallási semlegesség-ként meghatározott alaptételhez hasonló tartalommal. A 4. pont szerint valamennyi szövetkezetnek kerülnie kell a politikai pártoktól való függést, a 12. pont szerint pedig a szövetkezetnek nem lehet feladata, hogy felekezeti vagy politikai célokat ápoljon, ezért kerülni kell a szövetkezet ilyen célokra való felhasználását, valamint ki kell zárni a szövetkezet tárgyalásaiból a politikai természetű kérdések megvitatását. Ez azonban nem jelenti az etikai bázis közömbösségét, a szövetkezetnek hivatása olyan egyetemes értékek ápolása, mint a felebaráti szeretet és a polgári erények.

¹¹⁶ Sztv. 17.§ A törvényességi felügyeleti eljárás részletes szabályait a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény határozza meg.

¹¹⁷ Egyesült Nemzetek Szervezete 56. közgyűlése 88. Plenáris Ülésének „A szövetkezetek szerepe a társadalmi fejlődésben” című határozata, Nemzetközi Munkaügyi Szervezet 2002. június 20-án elfogadott 193. számú ajánlása „A szövetkezet támogatásáról”

vezetőket, hogy intézkedéseikkel teremtsenek minél kedvezőbb feltételeket a szövetkezetek alapításához, működéséhez.

A szövetkezeteknek függetlenségüket azonban nemcsak az állammal szemben kell megőrizniük, hanem minden más olyan szervezettel szemben, amellyel kapcsolatba kerülnek, megállapodásokat, ügyleteket kötnek, esetleg hitelszerződés vagy más finanszírozási megállapodás keretében veszik igénybe pénzügyi támogatásukat. A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége taxációiban több olyan alapelv is volt, amely a szövetkezetek anyagi-pénzügyi függetlenségét biztosították az ügyletkötések során. Ilyen volt például a *kézpénzre eladás alapelve*, amelyet a londoni kongresszus a felvett elvek közé sorolt. Az alaptételt, az előzőekben ismertetett politikai és vallási semlegesség elvéhez hasonlóan nem tartalmazza expressis verbis a rochdale-i alapszabály, de annak 21. pontjából egyértelműen következik¹¹⁸, hogy a társulás céljai közé tartozott a hitel és a kölcsön minden formájának „kikapcsolása” a szövetkezet életéből. Azt azonban már a korszak szövetkezeti teoretikusai¹¹⁹ is elismerték, hogy az elvet kötelezővé tenni igen nehezen lehet, hiszen a szövetkezetek már akkor is folyamatosan küszködtek a tőkehiány és alulfinanszírozottság problémájával. A másik, a szövetkezetek gazdasági függetlenségét biztosító alapelv a londoni kongresszus fel nem vett elvei között szereplő *nem tagoknak árusítás tilalma*¹²⁰ alapelv volt, amely főszabályként a szövetkezeteknek csak a tagjaikkal való ügyletkötést tette lehetővé¹²¹. A szabály áttörését a tőkegyűjtés lehetősége mellett az ügyletkötés szabadságának általános kereskedelmi jogi alapelve¹²² is indokolta, hiszen a szövetkezet az 1945 előtti magyar szabályozásban kereskedelmi társaságnak minősült, a kereskedelmi törvénykönyv¹²³ szabályai vonatkoztak rá. Hatályos jogunkban nincs olyan jogszabályi definíció, ami a szövetkezetet gazdasági vagy kereskedelmi társaságként határozná meg¹²⁴; ennek oka valószínűleg az, hogy amennyiben a szövetkezet fogalma utalást tartalmazna a gazdasági társasági mivoltára akkor a szövetkezetet is a 2006. évi IV. törvényben¹²⁵ kellene szabályozni. A szövetkezet azonban a törvényi meghatározás ellenére bátran

¹¹⁸ Az alapszabály 21. pontja bünteti és elmozdítja azt a tisztviselőt, aki nem kézpénzre vásárol szövetkezeti árut, vagy hitelbe ad el árut a tagoknak.

¹¹⁹ Holyoake, Henry May, Kuncz Ödön: i.m. 22-23.o.

¹²⁰ Az elv elnevezése onnan származik, hogy a rochdale-i szövetkezet fogyasztási szövetkezet volt, a nemtagoknak való árusítás általánosabb értelemben a nemtagokkal való ügyletkötést jelenti.

¹²¹ A rochdale-i alapszabály se nem tiltja, se nem engedi meg a nemtagokak árusítást, azonban a Friendly Societies Act alapján idegen a társulás lényegétől nem tag személyek szövetkezeti előnyökben való részesítése. Az 1852. évi Industrial and Provident Societies Act nem engedi meg kimondottan a nemtagoknak árusítást, ám a törvény hallgatását az adott kérdésről annak fényében kell értelmeznünk, hogy a törvény az individuális liberalizmus légkörében keletkezett. Ennek az időszaknak pedig vezető elve, hogy „minden szabad, ami nem tilos.”

¹²² A szövetkezetnek, mint a kereskedelmi társaságnak létalapja a szerződési, ügyletkötési szabdság.

¹²³ 1875. évi XXXVII. törvény

¹²⁴ Sztv. 7.§ szerint a szövetkezet szervezet, az 1992. évi törvény meghatározása szerint közösség (3.§), a 2000. évi törvény definíciója szerint gazdálkodó szervezet [3.§ (1) bekezdés]

¹²⁵ A törvény 2.§-nak (1) bekezdése szerint gazdasági társaság csak a társasági törvényben szabályozott formában alapítható.

tekinthetjük a gazdasági élet, a kereskedelem résztvevőjének, hiszen az európai gazdaságok lényeges szektoraiban, különösen a kereskedelem, a szolgáltatás és a termelő szektorokban jelentős és folyamatos eredményeket produkál¹²⁶. A hatályos törvény preambulumban rögzítést nyert, hogy „a szövetkezeti forma nagymértékben képes.... Az elkülönült gazdasági szereplők helyzetét megerősíteni”. A szövetkezet gazdasági, kereskedelmi társasági jellegét erősíti annak a Polgári Törvénykönyvben való elhelyezkedése¹²⁷is.

A szövetkezetek tőkével való ellátottsága, finanszírozása, a szövetkezetekbe való tőkebevonás mostanáig problémát jelent külföldön és hazánkban egyaránt. A tőke forrásának megteremtésére és szövetkezetekbe való bevonására többféle megoldás született. A tőke lehetséges forrásai elsősorban a tagoktól származhatnak, de megoldást jelenthetne a szövetkezet tevékenységének és szervezetének világosabbá, vonzóbbá tétele a nem tagoktól származó tőke számára, hiszen a korlátozott tőkekamat elve már nem köti meg a szövetkezetek kezét a befektetések megfelelő honorálásában, a tagok gazdasági részvétele alapelve pedig lehetővé teszi hogy egyes tagok „csak” tőkájukkal, személyes közreműködés nélkül vegyenek részt a társulás tevékenységében.

A magyar tételesjogi szabályozásban a jogalkotó több jogintézmény keretében is lehetővé teszi a szövetkezet számára, hogy átmeneti tőkehiány esetén külső hitelforrás helyett tagjaitól jusson kölcsönhöz. Az egyik ilyen intézmény a tagi kölcsön, amelyet a törvényalkotó a Sztv. 52-53.§-ban szabályoz. A törvény széles teret enged magának a szövetkezetnek a szabályozásra ugyanis a tagi kölcsön igénybevételének lehetőségéről, felhasználásáról és visszafizetésnek rendjéről az alapszabály, valamint az igazgatóság által elfogadott szabályzat rendelkezik¹²⁸. A jogszabály mindössze három megszorítást tartalmaz, melyek közül egy a tag részéről¹²⁹, a másik kettő pedig a szövetkezet részéről jelentkezik, a kölcsön összege¹³⁰ és felhasználása¹³¹ vonatkozásában. A másik jogintézmény a pótbefizetés, amelynek szabályozása már sokkal szigorúbb. Pótbefizetésre a szövetkezet tagjai csak akkor kötelezhetőek, ha ezt az alapszabály előírja¹³². Pótbefizetés elrendelésére évente legfeljebb egy alkalommal kerülhet sor, mértéke alkalmanként nem haladhatja meg a vagyoni hozzájárulás harminc

¹²⁶ Ezt támasztja alá az is, hogy a szakirodalomban a szövetkezetek csoportosítása éppen aszerint történik, hogy a gazdaság mely szektorában fejtik ki tevékenységüket. A szövetkezetek gazdasági szektorok szerint csoportosításáról részletesebben: Réti Mária: i.m. 27.o.

¹²⁷ Az 1959. évi IV. törvényben, a jogi személyek egyes fajtáira vonatkozó külön rendelkezések között a szövetkezetet a költségvetési szerv és a jogi személyiségű gazdasági társaság között helyezi el a törvényalkotó.

¹²⁸ Sztv. 52.§ (4) bekezdés

¹²⁹ Tagi kölcsönt csak olyan tag nyújthat a szövetkezetnek, aki vagyoni hozzájárulását már teljesítette. 52.§ (1) bekezdés

¹³⁰ Tagi kölcsönök együttes összege nem haladhatja meg a saját tőke kétszeres összegét. 52.§ (3) bekezdés

¹³¹ Tagi kölcsönt csak a szövetkezet céljainak megvalósításra szabad felhasználni. 52.§ (2) bekezdés

¹³² Sztv. 54.§ (2) bekezdés

százalékát. A magyar törvény – a befektetői tagi státus bevezetésével¹³³ - lehetővé teszi olyan tagok belépést a szövetkezetbe, akik a társulás tevékenységében csak vagyoni hozzájárulás teljesítésével kívánnak részt venni. Részvételük azonban korlátozott, számuk nem haladhatja meg a szövetkezeti tagok 10%-át, részjegyeik névértéke nem haladhatja meg a részjegytőke 30%-át¹³⁴.

Oktatás, képzés, tájékoztatás

A szövetkezetek helyi, nemzeti, területi és nemzetközi együttműködés révén szolgálják a leghatásosabban tagságukat és erősítik a szövetkezeti mozgalmat.

Az elvet a manchesteri kongresszust megelőzően a *szövetkezeti továbbképzés előmozdításának* elveként írták le a szakirodalomban és a szövetkezet szociális, kulturális elkötelezettségét volt hivatott kifejezni. Az alaptétel már a az első szövetkezet életében fontos szerepet játszott¹³⁵. Az új megfogalmazás tehát egyben új kötelezettségeket is rögzít a szövetkezet részéről a tagság irányában.

Az elv szorosan kötődik a demokratikus tagi ellenőrzés elvéhez, mivel a tagok kellő tudás és információ hiányában, nem képesek a saját, személyes közreműködésükként végzett tevékenységüket ellátni, illetve a társaság irányításához szükséges döntéseket meghozni.

A tájékoztatás tekintetében ez azt jelenti, hogy a szövetkezet részéről egyre fontosabb kötelezettséggé válik a tagok informálása, a személyes kapcsolattartás megszervezése. Egyre több ország szövetkezeteire jellemző, hogy a méretek növekedése miatt a tagság egyre nehezebben tud személyes kapcsolatot tartani a szövetkezet vezetésével. A tagok nem látják át a szövetkezeti központok üzleti politikáit, az esetleges befektetések értelmét. Számos esetben problémát jelent, hogy a szövetkezetek a jobb gazdasági eredmények elérése céljából menedzsereket, marketing-szakembereket alkalmaznak, akiknek nincsenek megfelelő ismereteik azon a területen, amelyen a szövetkezet tevékenységet végez és akik a szövetkezetet nyereségorientált vállalkozásnak tekintve csak a lehetséges profit maximalizálását tekintik célnak, figyelmen kívül hagyva a szövetkezet jogi és gazdasági sajátosságait.

¹³³ Sztv. 60.§

¹³⁴ Sztv. 60.§ (3) bekezdés

¹³⁵ A rochdale-i társulás alapszabálya 1. pontjának e, alpontja szerint: „mihelyt lehetővé válik, a szövetkezet köteles a nevelést kezébe venni.” A szövetkezet már működése kezdetén könyvtárat létesített. Az 1853. évi alapszabály módosítás a felesleg 2-5%-át fordítja a nevelés céljaira. Kuncz Ödön: i.m. 24.o.

Az oktatás és a képzés tekintetében is egyre növekszik a szövetkezetek szerepe, hiszen ahhoz, hogy a tagok a piac igényeinek megfelelő minőségű termékeket tudjanak előállítani, folyamatosan tájékoztatni kell őket az általuk megtermelt nyersanyaggal kapcsolatosan a legújabb szabványokról, jogszabályokról, a piac által támasztott követelményekről. A hatékonyabb termelés érdekében hasznos, ha a termelőket időről időre megismertetik az adott termék termelésére vonatkozó új ismeretekkel, módszerekkel, a legfrissebb kutatási eredményekkel. Egyes mezőgazdasági szövetkezetek maguk is részt vállalnak új termékek, termelési folyamatok, technológiák kifejlesztésben, némelyek saját K+F osztállyal rendelkeznek¹³⁶.

A hatályos magyar szabályozásban a szövetkezet definíciójában a szövetkezetek céljaként a gazdasági szükségletek kielégítésének elősegítése mellett a más társadalmi szükségletek között nevesítve jelennek meg a kulturális, oktatási és szociális szükségletek¹³⁷. A szükségletek fedezésére szolgáló pénzalap megteremtését célozza, hogy a jogalkotó a szövetkezet adózás utáni eredményének felosztására vonatkozó szabályok között kötelező jelleggel mondja ki az adózás utáni eredmény meghatározott hányadának közösségi alapba helyezést¹³⁸. A közösségi alap felhasználását a jogalkotó több szinten rendeli szabályozni; a legfontosabb szabályokat maga a szövetkezeti törvény tartalmazza¹³⁹. A törvény 107.§ (3) bekezdésének eleget téve a kormányrendeletben¹⁴⁰ határozta meg a szövetkezet által létrehozott közösségi alapból nyújtott támogatásokra vonatkozó részletes szabályokat. A törvényalkotó azonban teret enged a szövetkezeti önszabályozásnak a biztosítandó juttatások formái, odaítélésük feltételi és eljárási rendjük tekintetében¹⁴¹.

Szövetkezetek közötti együttműködés

A szövetkezetek helyi, nemzeti, területi és nemzetközi együttműködés révén szolgálják a leghatásosabban tagságukat és erősítik a szövetkezeti mozgalmat.

¹³⁶ Erre példa a holland Avebe Keményítő Szövetkezet. A svéd Skanemejerier tejtermelő szövetkezet egyetemi professzorok kutatási eredményein alapuló új élelmiszerek nemzetközi bevezetésén fáradozik.

In: Mezőgazdasági szövetkezetek az Európai Unióban szerk.: Dr. Hajós László, 183.o.

¹³⁷ Sztv. 7.§

¹³⁸ Sztv. 59.§ (2) bekezdés c,

¹³⁹ Juttatások és támogatások a tagok, valamint hozzátartozóik részére 57.§; A juttatások és támogatások finanszírozása 58; A közösségi alapra vonatkozó külön szabályok 71.§; A szövetkezet vagyona 67.§

¹⁴⁰ 124/2006. (V.19.) kormányrendelet a szövetkezet által létrehozott közösségi alapból nyújtott támogatásokra vonatkozó részletes szabályokról

¹⁴¹ Sztv. 57.§ (1) bekezdés

A piaci verseny erősödésével, nemzetközivé válásával egyre fontosabb, hogy az egyes szövetkezetek egymás tevékenységét segítve, egymással együttműködve jelenjenek meg a piacon. Így a manchester-i deklarációba is bekerült a szövetkezetek közötti együttműködés alapelve. A tevékenységek összehangolása történhet azonos tevékenységet végző szövetkezetek között, de a tapasztalatok azt mutatják, hogy különböző típusú szövetkezetek közötti együttműködés is sikeres lehet, például a marketing-szövetkezetek igen jól tudják összehangolni tevékenységüket fogyasztási szövetkezetekkel nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt¹⁴². Az autonómia és függetlenség elve tárgyalása közben szó esett a pótlólagos tőkebevonás problémájáról, arról, hogy az egyes szövetkezetek autonómiájuk, függetlenségük megtartásával hogyan tudnak minél kedvezőbb feltételek mellett pénzügyi nehézségek esetén hitelhez jutni. Az Európai Unió tagállamaiban egyre inkább teret nyerő finanszírozási mód a hitel igénybevétele, ám ezt számos államban az ország mezőgazdasági- és hitelszövetkezeteinek együttműködésével történik¹⁴³.

A hatályos szabályozás a törvény külön fejezetében¹⁴⁴ foglalkozik a szövetkezetek közötti együttműködés nemzeti szinten megjelenő formájával a szövetkezeti szövetségekkel. Magukat a szövetkezeti szövetségeket a törvényalkotó társadalmi szervezetnek tekinti, így alapításukra, működésükre, szervezeti felépítésükre és gazdálkodásukra az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvényt rendeli alkalmazni¹⁴⁵. A szövetségek egyrészt előmozdítják és segítik a tagjaik közötti együttműködést, részt vesznek az esetleges problémák feltárásában, azokra közös megoldások keresésében, illetve támogatják tapasztalatcserét a jó és hatékony gyakorlatok elterjesztést. Emellett a jogalkotó a szövetkezeti törvényben két helyen is kötelezően ellátandó szerepet ad a szövetkezeti szövetségeknek; egyrészt a szövetkezetekben kötelezően létrehozandó közösségi alap felhasználásával kapcsolatos javaslatokhoz a szövetkezetnek az általa felhatalmazott szövetkezeti szövetség nyilatkozatát be kell szereznie¹⁴⁶, másrészt a szövetkezet gazdasági társasággá való átalakulása vagy jogutód nélküli megszűnése esetén tölt be a szövetkezeti szövetség ellenőrző funkciót¹⁴⁷. Emellett természetesen a szövetkezeti szövetségeknek, mint érdekképviselői szerveknek fontos szerepük van a kormányzattal való kapcsolattartásban, a szövetkezeteket

¹⁴² Laczó Ferenc: Marketing szövetkezetek működési elvei az Európai Unió tagállamaiban Szövetkezés 1994/1-2 95.o.

¹⁴³ A szoros együttműködésre talán Hollandia adata a legszignifikánsabb; itt a szövetkezetek által igénybe vett hitelek 90%-a származik hitelszövetkezetektől. Görögországban gyakori, hogy a mezőgazdasági szövetkezetek hitelszövetkezeti feladatokat is ellátnak; Portugáliában, ahol a mezőgazdasági szövetkezetek hiteligényeinek kielégítésére külön mezőgazdasági hitelszövetkezeteket hoztak létre, az együttműködés alapjait gyakran a mezőgazdasági szövetkezet alapszabálya tartalmazza. Részletesebben: Laczó Ferenc: i.m. 107-110.o.

¹⁴⁴ IX. fejezet

¹⁴⁵ Sztv. 95.§ (3) bekezdés

¹⁴⁶ Sztv. 71.§ (3) bekezdés

¹⁴⁷ Sztv. 71.§ (5) bekezdés

érintő jogalkotással kapcsolatban pedig véleményezési¹⁴⁸ és javaslattételi¹⁴⁹ jogosultságaik vannak.

Közösségi felelősség

A szövetkezetek tagjaik által elfogadott elvek alapján közösségük folyamatos és tartós fejlődésének a fenntartásán munkálkodnak.

Az 1995-ben Manchesterben utolsóként deklarált alapelv, a közösség iránt való elkötelezettség vagy a közösségi felelősség alapelve hangsúlyozza a szövetkezet szociális elkötelezettségét, így kifejezésre juttatva a szövetkezet kettős természetét¹⁵⁰, amelynek megjelenítése mindig követelmény volt a szövetkezeti szabályozás számára. Ám az alapelv tartalma ennél szélesebb, túlmutat az aktív szociális tevékenységek követelményén. Tartalmazza a környezet védelmét, elkötelezettséget a fenntartható gazdasági fejlődés iránt¹⁵¹. Az Európai Unióban a szövetkezetek - a piacok szervezésén túl - egyre jelentősebb¹⁵² környezetgazdaságtani és tájvédelmi szerepet kapnak, a közös agrárpolitika mellett a strukturális és regionális politika eszközeivé válnak.

III. Összegzés

Dolgozatomban azt igyekeztem bemutatni, hogy a szövetkezetekre vonatkozó magyar törvényi szabályozás jelen állapotában is, de már a rendszerváltást követően hatályba lépő szövetkezeti törvények időszakában is megfelelt és megfelel a hatályos nemzetközi alapelveknek. Az alapelvek a szabályozásnak szerves részét képezik, azt áthatják, meghatározzák, mind az Alkotmány, mind a szövetkezetekre vonatkozó általános törvényi rendelkezések, mind a részletszabályokat tartalmazó rendeletek szintjén. Azonban kívánatos lenne, ha az alapelvek hatályos listája helyet kapna a szövetkezetek általános szabályait megállapító törvény elején, hivatkozással szolgálva a törvény további részéhez és a

¹⁴⁸ Sztv. 97.§ (1) bekezdés

¹⁴⁹ Sztv. 97.§ (1) bekezdés

¹⁵⁰ A szövetkezet kettős természete annyit jelent, hogy e társas vállalkozás egyidejűleg gazdasági és szociálpolitikai jellegű előnyöket is biztosít az alapítók számára. In: Réti Mária: i.m. 11.o.

¹⁵¹ Kispál-Vitai Zsuzsanna: i.m. 61.o.

¹⁵² Dr. Szabó G. Gábor: A szövetkezeti vertikális integráció lehetőségei a magyar élelmiszergazdaságban Szövetkezés 2000/1-2 39-40.o

szövetkezeti törvényen kívüli, más jogszabályokban illetve a rendeletekben található szabályozáshoz.

Felhasznált irodalom

Dr. Réti Mária: Szövetkezeti jog Tansegédlet, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2002

Dr. Szabó G. Gábor: A szövetkezeti vertikális integráció lehetőségei a magyar élelmiszergazdaságban Szövetkezés 2000/1-2

Ihrig Károly: A szövetkezetek a közgazdaságban Szerzői kiadás, 1937

Kispál-Vitai Zsuzsanna: Szövetkezet vagy részvénytársaság? Gazdálkodás 1999/3

Kuncz Ödön: A rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása

Kuncz Ödön: Törvénytervezet a szövetkezetéről Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége Könyvtára 2. szám, Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége, Budapest, 1934

Laczó Ferenc: Marketing szövetkezetek működési elvei az Európai Unió tagállamaiban Szövetkezés 1994/1-2

Mezőgazdasági szövetkezetek az Európai Unióban szerk.: Dr. Hajós László Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, Bp., 2000

Nagy Ferencz: A szövetkezetek alapelve, székfoglaló értekezés Értékezések a társadalmi tudományok köréből, Magyar Tudományos Akadémia Budapest 1906